

Величезну роль у розвитку хорової культури Закарпаття відіграли сільські хорові колективи, які діяли в основному при читальнях Товариства ім. О. Духновича «Просвіта» [10, с. 2].

Після Першої світової війни на Закарпатті працювало кілька здібних музикантів з інших українських земель, деякі з них видатні диригенти, як-от: Олекса Приходько, Буркацький, Петрівський, Романченко, Микола Аркас, П. Щуровська, Борис Левитський та інші. Вони відіграли важливу роль у розвитку культури Підкарпатської Русі. З одного боку, своєю подвижницькою діяльністю сприяли культурному та освітньому піднесенню населення Підкарпатської Русі, і це є позитивним фактором. Але своїм намаганням вплинути на етнокультуру русинів, спрямувати їх у своє русло, як пише Т. Росул, «вона поглиблювала розкол спільноти і тим самим ускладнила процес формування національної свідомості» [7, с. 7–11].

Таким чином, з іменами К. Матезонського, М. Лихварчика, Е. Талапковича, Й. Качановського, Ю. Дрогобицького, Е. Желтвая, І. Бокшая, А. Чучки, Ю. Дюрка, С. Фенцика, У. Сильвая, С. Гладоника, Н. Петрашевича та ін. ми пов'язуємо становлення професійного хорового виконавства на Закарпатті, що сприяло формуванню якісно нового музичного мистецтва регіону. Протягом століть у місцевому середовищі склалися традиції, що створили потужний масив хорового співацького мистецтва. Хоровий спів на Закарпатті, як і в усій Україні, став першим і домінуючим професійним видом музичного мистецтва [10, с. 2–3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошин А. Ко історії нашого новинарства / А. Волошин // Русин. – 1923. – № 100.
2. Грін О. О. Професійне музичне мистецтво Закарпаття ХІХ – першої половини ХХ століть: історичний аспект / О. О. Грін. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2004. – 160 с.
3. Карпаторусській голось. – 1933. – 12 мая. – 11 с.
4. Карпаторусській голось. – 1934. – 25 мая. – 12 с.
5. Карпаторусській голось. – 1934. – 26 іюня. – 15 с.
6. Пап С. Розвиток церковного хорового співу та композитори хорової духовної пісні і їх композиції в Мукачівській та Пряшівській єпархіях / С. Пап. [Вступне слово до збірника хорових творів С.Пап]. – С. 1–5.
7. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років ХХ ст.: Монографія / Т. Росул. – Ужгород: Поліпрінт, 2002. – 280 с.
8. Рудейчук В., Сможаник В. Розвиток аматорського мистецтва Закарпаття / В. Рудейчук, В. Сможаник. – Перечин: Тур-прес, 2008. – 156 с.
9. Русинський альманах. – Будапешт, 2007. – 21 с.
10. Уральський Л. Музичний світ Закарпаття: Творчі портрети професійних та самодіяльних композиторів / Л. Уральський. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ Закарпатського компресінформу, 1995. – 3 с.

УДК 379.825

Б. Д. РЕПКА

РОЛЬ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітлюється роль культурно-мистецьких та просвітницьких організацій у становленні та розвитку вокального мистецтва в східній Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття; простежується мистецьке та культурно-просвітне життя українців Галичини, з'ясовується роль товариств «Просвіта», «Боян», «Руська бесіда», «Зоря», «Сокіл», «Січ» та інших у

розвитку та поширенні музичного мистецтва, популяризації вокального виконавства в Галичині у зазначений період через взаємозв'язок української та світової вокальних шкіл.

Ключові слова: просвітницький рух, народні дома, концертно-виконавська діяльність, мистецтво співу.

Б. Д. РЕПКА

РОЛЬ УЧРЕЖДЕНИЙ ИСКУССТВ И КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ПРОЦЕССЕ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ВОКАЛЬНОГО ИСКУССТВА В ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЧИНЕ В КОНЦЕ XIX – В НАЧАЛЕ XX ВЕКА

В статье отображается роль учреждений искусств и культурно-просветительских организаций в процессе становления и развития вокального искусства в восточной Галичине в конце XIX – в начале XX века, отображается жизнь искусства и культурного просвещения украинцев Галичины, выясняется роль обществ: «Просвита», «Боян», «Руская бесида», «Зоря», «Сокил», «Сич» и других в распространении музыкального искусства, популяризации вокального исполнения в Галичине в данный период через взаимосвязь украинской и мировой вокальных школ.

Ключевые слова: просветительское движение, народные дома, концертно-исполнительская деятельность, искусство пения.

B. D. REPKA

ROLE OF CULTURAL AND EDUCATIONAL ORGANIZATIONS IN SETTING-UP AND DEVELOPEMENT OF VOCAL ART IN EAST GALYCHYNA IN THE END OF XIX – BEGINNING OF XX CENTURIES

This article reflects a role of cultural and educational organizations in setting-up and developement of vocal art in East Galychyna in the end of XIX – beginning of XX centuries; describes artistic and cultural-educational life of ukrainians in Galychyna, inquires the role of such associations as «Prosvita», «Boyan», «Ruska besida», «Zorya», «Sich» etc. in distribution of music art, popularization of vocal execution in Galychyna in the same period.

Key words: enlightenment, folk house of culture, concert performance, art singing.

Кінець XIX – початок XX століття – один з важливих періодів становлення української національної культури, літератури, драматургії, музичного мистецтва. В Галичині цей процес, його самобутність формувались під впливом зовнішніх історичних умов. Піднесення національно-визвольних рухів на теренах Австро-Угорської імперії в 50-х роках та у другій половині XIX століття сприяло становленню нових пріоритетів для політичного, економічного та культурного життя краю.

Суспільно-політичні події другої половини XIX століття розбудили до активності широкі маси населення. Зароджується культурний рух за українську мову, за поглиблення національної самосвідомості громадян, згуртування їх у масові організації та товариства.

Науково-теоретичною основою нашого дослідження стали праці істориків М. Грушевського, І Крип'якевича, О. Субтельного, вчених-музикознавців В. Барвінського, С. Людкевича, М. Загайкевич, Л. Кияновської, С. Павлишин, М. Черепанина, публікації у сучасній науковій періодиці М. Издепської-Новіцької, У. Молчко, Л. Мороза та ін.

У статті виокремлюється роль просвітницьких та культурно-мистецьких товариств у пропаганді вокального мистецтва в Галичині. Цей аспект залишився поза увагою учених, що і зумовлює актуальність дослідження.

Мета статті: висвітлити роль культурно-просвітницьких організацій у становленні та розвитку вокального мистецтва в Галичині на початку XIX – в кінці XX ст.

Найбільш впливовим і значним культурно-освітнім товариством, яке пропагувало вокальне мистецтво, була «Просвіта». Від початку свого заснування вона стала широко розгалуженою організацією з читальнями, чисельними хоровими колективами, оркестрами, школами тощо. «Заснована в 1868 р. з метою піднесення національно-культурного рівня

народу, щоб «нижчі» верстви суспільності – народна маса почула себе членом національного організму, відчувала своє громадське і національне достоїнство й узнала потребу існування нації як окремішньої народної індивідуальності» [1, с. 13].

З кожним роком активно розвивалося музичне відділення львівської «Просвіти». Галицькі композитори плідно працювали над написанням музичних творів, обробок українських народних пісень, поширенням їх серед виконавців. Велику роль в організації вокально-мистецької діяльності цього товариства у різні часи відігравали А. Вахнянин, О. Нижанківський, С. Людкевич, В. Барвінський. Зокрема, їхні солоспіви стали окрасою ряду концертів, які організувала «Просвіта». Просвітницька діяльність А. Вахнянина надихнула його на роздуми щодо музичної підготовки співаків. Адже потрібно було докласти немало праці й зусиль, щоб «виучити кожного анальфабета (з дуже малими винятками) читати ноти та витвердити довшу композицію напам'ять» [7, с. 299]. Тому він пропонує створити у Львові безкоштовні курси теорії музики та співу. «Голоси е! З якими колосальними ансамблями могли би ми виступати тоді на естрадах концертних, святкуючи наші національні торжества! Школа і наука робить багато» [2]. А. Вахнянин наголошував, що серед молоді є надзвичайно талановиті люди. Але потрібно їх серйозно навчати музики та співу.

Одним із найважливіших напрямків діяльності «Просвіти» було закладення філій та читалень по всьому краю. Створити читальню, особливо на селі, було нелегко. Більшість селян були малописьменними і не розуміли, що може їм дати «Просвіта». Читальні товариства «Просвіта» були майже в кожному селі, при них діяли мистецькі гуртки. У статутних матеріалах «Просвіти» неодноразово наголошувалось на потребі поширювати вокальне мистецтво і театр як найдієвіший засіб пропаганди ідей національного відродження. «Маємо відомості про пані Ольгу Сабат з Михалкова, що не лише віддала свою муровану з каменю стодолу для музично-театрального гуртка, а й сама була його активною учасницею, грала провідні ролі, а в 1925 р. організувала у своєму селі Шевченківське свято» [2, с. 26].

«Просвіта» вела наполегливу освітню, культурно-мистецьку діяльність. Вона взяла кермо управління духовним та культурно-мистецьким життям української спільноти Галичини. Багатогранність роботи «Просвіти», задіяність її у всіх сферах освітнього та мистецького життя пояснює її визначальний вплив на становлення та розвиток культурного життя краю та на формування національної самосвідомості українців.

Так при «Просвіті» утворюють етнографічний кабінет, який займався спорядженням музично-етнографічних експедицій для збору пісень у різних куточках краю. Ця робота стала фундаментом розвитку вокально-хорового виконавства, адже народна пісня стала основою концертного репертуару як сольних виконавців, так і хорових колективів. З'являються все нові твори, що свіжими гранями характеризують український мелос.

Поряд з просвітницькою роботою товариство взяло на себе нелегкі функції координатора всіх українських організацій, які відіграли не менш важливу роль у розвитку вокального мистецтва Галичини. Насамперед це була розгалужена мережа хорових колективів «Боян», яка діяла по всіх містечках краю.

Завдяки діяльності цих товариств найкращі твори хорового та вокального мистецтва – скарби української музики – стали доступними найширшому колу громадськості краю.

У 1891 р. було засноване перше хорове товариство – «Львівський Боян». Поштовхом для його створення стали артистичні подорожі хорового колективу під керівництвом диригента О. Нижанківського. Усвідомлюючи значення подібних подорожей і популяризації хорового співу, засновники товариства В. Шухевич, А. Вахнянин, П. Бажанський, С. Федак, Д. Січинський та ін. за сприяння «Руської бесіди» скликали збори, затвердили статут і оголосили, що віднині новостворене товариство яке «поставило собі за мету плекати музику руськонаціональну, спів як хоральний, так і сольовий, і музику інструментальну», буде називатись «Боян» [6]. Його метою стане організація концертів, утримання музичної школи, створення бібліотеки музичної літератури, а головне – пропаганда вокально-хорового мистецтва в Галичині. Перший концерт «Львівського Бояна», що відбувся 14 квітня 1891 р., був присвячений 30-им роковинам смерті Т. Шевченка. Його влаштували «Просвіта», «Товариство ім. Т. Шевченка», «Руська бесіда», «Руське товариство педагогічне», «Народна рада», «Зоря».

Програма концерту складалася з творів українських композиторів – М. Лисенка, М. Вербицького, А. Вахнянина. 27 лютого 1892 р. відбулися вечорниці, на яких хор львівського «Бояна» виконав народні пісні «Верховина», «Прийди весною», «Ой вербо кучерява», «Коло гаю ліщиньонька». Сольні партії в концерті виконували Й. Скалиш і С. Крушельницька (вона навчалася тоді в школі співу В. Висоцького). Львівський «Боян» популяризував українську пісню також і в селах та містечках. У липні 1892 року кращі виконавці товариства «Боян» під проводом А. Вахнянина вшанували пам'ять Т. Шевченка концертом у Станіславові, в якому звучали твори М. Лисенка, В. Матюка, Д. Січинського, Г. Топольницького. Згодом відбулися концерти в Чернівцях і Тернополі.

Концертна діяльність «Бояна» сприяла створенню нових товариств, що ставали тими осередками, довкола яких охоче гуртувалася українська інтелігенція і де розвивалося вокально-хорове мистецтво.

«Музичний кружок» Самбірського товариства «Руська бесіда», який складався з-понад 20 кращих співаків та талановитого диригента, 23 листопада 1897 р. влаштував «перший свій музично-декламаторський вечір із забавою та танцями. Справжнім успіхом став виступ молодого українського співака О. Носалевича. Його знаменитий металічний баритон, який відрізнявся рідкою повнотою і м'якістю, зачарував слухачів» [6]. Як бачимо відомі галицькі співаки та виконавці виступали не тільки у великих містах, але їх можна було почути й на містечковій сцені.

Українське товариство «Зоря» влаштувало 3 березня 1895 р. концерт з метою збору коштів на побудову у Львові власного приміщення. У ньому взяли участь славнозвісні артисти Скарбківського тетру С. Крушельницька та О. Мишуга, що само собою зацікавило найширші кола любителів музики. Концерт розпочався вдалою композицією А. Вахнянина «У сні я снів» у виконанні чоловічого хору «Бояна» під керівництвом О. Нижанківського. Окрім того, хор проспівав «Корону» І. Лаврівського і «Верховину» М. Лисенка, а також українською мовою «Хор циганів» польського композитора З. Носковського. С. Крушельницькій та О. Мишугі на домагання публіки двічі довелося співати дуети з опер «Різдвяна ніч» М. Лисенка і «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського.

Визначним було вшанування «Зорею» пам'яті М. Шашкевича. На вечорі виступили Т. Купчинський як диригент хору ремісників, О. Вахнянинівна – учениця Вищого музичного інституту, що виконала арію «Нема мені порадоньки» з опери «Купало» А. Вахнянина, квартет мандоліністів, вокальний дует у складі Білобрама (тенор) і Яремчука (баритон).

Активну музичну пропаганду вокального мистецтва проводило і спортивно-мистецьке товариство «Сокіл». За його ініціативою та за підтримки А. Будзиновського та Й. Дошаника в листопаді 1902 р. було запропоновано створити Українську музичну консерваторію, яку у серпні 1903 р. «Сокіл» передав «Союзу співацьких і музичних товариств».

Спортивно-мистецьке товариство «Сокіл» активно займалося пропагуванням вокального мистецтва. На одному з концертів (5 червня 1906 р.) оркестр 15-го полку піхоти вперше у Львові виконав Шосту симфонію М. Вербицького і нову композицію Д. Січинського «На вічний сон», присвячену голові «Сокола» А. Будзиновському. Перше виконання баритоном львівської опери А. Людвігом солоспіву Д. Січинського на слова Т. Шевченка «І золотої, й дорогої» у супроводі оркестру «викликало своїми шляхетними тонами велике одушевлене серед згромадженої публіки, а глибоке признане серед знатоків музики і співу» [7].

У центрі уваги роботи гуртків «Сокола» були питання організації культурного дозвілля молоді. Важке соціально-економічне становище Галичини в кінці XIX – на початку XX століття зумовило появу українських молодіжних організацій, що «ставили перед собою мету виховати здорову духом і серцем, повну патріотизму, схильну для свого народу покласти у жертву всі домашні інтереси, свої надії, молодь, що в кінцевому результаті повинна була вплинути на зміну соціально-політичного устрою» [2].

Поряд з цими завданнями значна увага приділялась і культурно-освітнім заходам: ліквідації неграмотності через влаштування тематичних вечорів, читання лекцій з історії України, організація гуртків художньої самодіяльності, концертів, аматорсько-театральних вистав, вечорниць, сокільських свят.

Робітниче товариство «Воля» виставою «Наталка Полтавка» також активно зарекомендувало себе на ідейно-просвітницькій ниві через популяризацію українського вокального виконавства. Численна робітнича публіка милувалася українськими піснями з опери М. Лисенка «Наталка Полтавка» у виконанні Наталки, Петра, Миколи, Виборного, Терпелихи та Возного. Ця ж опера була першою виставою Літературно-драматичного товариства ім. Основ'яненка в Коломиї, організованого в грудні 1879 р.

На вшанування пам'яті Т. Шевченка українські товариства Львова (Наукове товариство ім. Т. Шевченка, «Руське товариство педагогічне», «Зоря», «Народна рада», «Клуб русинок», «Шкільна поміч», «Руслан», «Академічна громада») 17 березня 1897 р. влаштували у залі Народного Дому великий концерт за участю С. Крушельницької, Я. Королевичівної та О. Мишуги, що своїм співом прикрасили цю визначну акцію.

Товариство «Січ», яке було поширене в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст., також сприяло розвитку морального та естетичного виховання, духовному збагаченню молодого покоління через українське мистецтво, музику та спів.

Варто зазначити, що з 1910 року стрілецькі товариства поповнились пластунами-вихованцями народних шкіл, гімназій, які об'єднувались ще в шкільні роки у курені, сотні, чети й гуртки. Вони загартовували себе фізично, поряд з цим займалися і музичною діяльністю, яка досягнула широкого розмаху в 20-их рр. XX століття. У своїх спогадах С. Тобілевич писала: «Зорганізоване в одно ціле твердою дисципліною та спільним життям у протяз світової війни, українське січове військо, оселившись на Україні й роздивившись навколо, що тут діється, взялось негайно до праці. Незабаром серед селянства розійшлися чутки одні від других чудніші: вони вчать, вони лічать хворих, вони посилають своїх людей на роботу в поміч удовам і недужим. Позавадили свої крамниці, дають селянам світло, роздають книжки» [5, с. 6]. Під проводом отаманів стрілецтва за участю знавців-професіоналів (артистів, малярів, співаків, музикантів та педагогів) товариства запроваджували навчання для дітей і дорослих, проводили концерти, музично-театральні вистави й народні гулянки. Було створено спільною працею велике діло культури. [5, с. 7].

1 березня 1913 р. у Львові було засновано товариство «Українські січові стрільці». «Щирими українськими піснями, аж до середини тридцятих років шумів «Луг». Створений для розвитку та пропаганди української пісні власними силами організувало літературно-музичні вечори, концерти, товариські забави із музикою, танцями та піснями» [4].

«Союз українок», «Сільський господар», «Рідна Школа» – товариства, що теж багато спричинилися для розвитку вокального виконавства. Вечори відпочинку чи розваг, організовані ними, були насичені різноманітними несподіванками, проводились цікаво і мали надзвичайно велике значення для залучення жителів міста до свідомого духовного життя, прищеплювали їм, а особливо молоді, такі моральні якості, які сформували б особу справжнього українця. Особливою популярністю відзначались фестини (фестивали). До їхньої підготовки залучались усі: і старші, і молодь, і навіть діти. Ось що розповідала про такі фестини, проведені в 1931 році, колишня союзниця Агафія Бульчак: «... Місцем проведення фестин обрали парк над ставом. На найвищій сосні, незважаючи на заборону поляків, був вивішений синьо-жовтий прапор. В парку грав духовий оркестр. На імпровізованій сцені виступали співаки, музиканти» [2]. Саме ці виступи були першою сценою майбутніх співаків, які пізніше стали всесвітньо відомими майстрами вокального мистецтва. З фестин починали свій творчий шлях І. Синенька-Іваницька та Ф. Лопатинська, О. Бандрівська та М. Сабат-Свірська. На сцені фестин вперше почули голос юної Соломії Крушельницької.

Отже, музична діяльність культурно-просвітницьких товариств та організацій в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. мала великий вплив на розвиток духовної культури, національної свідомості українців. Незважаючи на військові дії, розруху, зміну державного устрою, діяльність товариств була спрямована не тільки на збереження національної музичної культури, але й на створення нових її різновидів. Це особливо стосується періоду визвольних змагань, який сприяв створенню нових молодіжних, напіввійськових формацій. Тенденції в діяльності молодіжних товариств впливали на розвиток духовної культури, національної свідомості українців Галичини та на розвиток активних культурнотворчих процесів у регіоні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головка І. Село Саранчуки / І. Головка // Бережанська земля. Історично-мемуарний збірник [пор. до друку В.Лев, В.Стецюк]. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто: Комітет вид-ва «Бережани», 1970. – С. 703–709.
2. Довгошия П. Борщівська «Просвіта»: минуле і сучасне: / Петро Довгошия – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 25–26.
3. Издепська-Новицька М. Аматорська хорова культура Західного Поділля (80–90 роки ХІХ ст.) / Марія Издепська-Новицька // Наукові записки тернопільського педагогічного університету. Серія: Мистецтвознавство. – 1(2) 1999. – С. 41–42.
4. Кияновська Л. Сильова еволюція Галицької музичної культури кінця ХІХ – початку ХХ століття / Любов Кияновська – Тернопіль: СМП «Астон», 2000. – 339 с.
5. Молчко У. Виникнення та діяльність музичного журналу «Боян» / Уляна Молчко // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Вип. VI. [Ред. колегія М. Є. Станкевич та ін.]. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – С. 72–76.
6. Черепанин М. Музична культура Галичини (друга половина ХІХ – перша половина ХХ століття) / Мирон Черепанин. – К., 1997р. – 324 с., іл.
7. Шах С. Перегляд діяльності товариства «Просвіта» у Львові від 1868 року / С. Шах // Календар товариства «Просвіта». – Львів, 1922. – С. 131–132.

УДК 78.031.4 (477)

І. О. КДИРОВА

**МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УКРАЇНИ
ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ**

Стаття присвячена творчості музичних народних і аматорських колективів представників національних товариств України. Висвітлено процес національно-культурного відродження етносів на прикладі етнічних спільнот м. Києва та області.

Ключові слова: етнічна культура, національне мистецтво, етнічне музичне мистецтво, відродження національних традицій.

И. О. КДЫРОВА

**МУЗЫКАЛЬНОЕ ИСКУССТВО НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНШИН УКРАИНЫ ЗА
ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ**

Статья посвящена творчеству музыкальных народных и аматорских коллективов представителей национальных меньшин Украины. Освещено процесс национально-культурного возрождения этносов на примере этнических сообществ г. Киева и Киевской области.

Ключевые слова: этническая культура, национальное искусство, этническое музыкальное искусство, возрождение национальных традиций.

I. O. KDYROVA

**MUSICAL ART OF NATIONAL MINORITIES
IN UKRAINE FOR THE YEARS OF INDEPENDENCE**

The article is devoted to creative musical groups representatives of the national minorities in Ukraine. The author covers the process of cultural revival of ethnic groups as an example of ethnical commu in Kiev and Kiev region.

Keywords: ethnic culture, national art, ethnic art of music, the revival of national traditions.

Гармонічне існування багатонаціональних держав, як відомо, можливе лише у суспільстві, що має високу культуру. Розбудова цивілізованої держави завжди